

OTHER SOURCES

Along with the works of 'Atā'ī and al-Kafawī mentioned in the text, a third important early source for Abū l-Su'ūd's life is *al-Iqd al-manzūm fi dhikr afādil al-Rūm* by 'Alī b. Bālī, known as Manq 'Alī (d. 992/1584), published in the margin of Ibn Khallikān, *Wafayāt al-a'yān* (Bulāq 1299/1882), 2:193 ff. (the biography of Abū l-Su'ūd is at 2:438–65): he expresses the view—probably not uncommon at the time but sounding a rare discordant note among the biographers—that “there was in him an excess of complaisance and softness towards men of the government” (2:449). See also Ibrāhīm Peçevī (d. 1059/1649?), *Ta'rikh* (Istanbul 1281–3/1865–7), 1:52–6, where the author gives one anecdote to illustrate what he sees as Abū l-Su'ūd's excessive rudeness and bad temper and another, concerned mainly with Kemāl Pasha-zāde, in which he compares the latter's behaviour favourably to Abū l-Su'ūd's.

STUDIES

M. Cavid Baysun's comprehensive biography Ebüssu'ūd Efendi in *IA*, and that by Ahmed Akgündüz, Ebüssu'ūd Efendi, in *Türkiye diyanet vakfı İslam ansiklopedisi* (Istanbul 1988–), 10:365–71. On the Ottomans' attitude to the caliphate, see also Halil İnalcık, The Ottomans and the caliphate, in *Cambridge history of Islam*, Peter M. Holt, Ann K. S. Lambton, and Bernard Lewis (eds.) (Cambridge 1970), 1:320–3. For an informative account of Abū l-Su'ūd's intimate involvement in questions relating to church and monastic land tenure and *waqfs* see Eugenia Kermeli, Ebū's Su'ūd's definitions of church *waqfs*. Theory and practice in Ottoman law, in *Islamic law. Theory and practice*, ed. Robert Gleave and Eugenia Kermeli (London 1997), 141–56. See also Aydoğan Demir, Kanunī Sultan Süleyman'ın terk-i salāt edenlerle ilgili fermamı, *Tarih incelemeleri dergisi* 2 (1984), 46–53; Colin Imber, Four letters of Ebu-Su'ud, *Arab historical review for Ottoman studies*, 15/16 (1997), 177–83.

RICHARD C. REPP

Adakale

Adakale (“Fortress Island”) was formerly an island in the Danube, four kilometres upstream from the Iron Gates and

0.5 kilometres downstream from Orşova, in present-day Romania (Illustr. 1). The first historical reference to the island under this name (in Ottoman orthography, Ada Qal'esi) dates from 1738; it was also known as Şans Adası (i.e., “Redoubt Island,” from the German “Schanze”), Ada-i Kebîr, Ostrov, Insula Caroline, Karlsfried, and Orşova Island (or simply Orşova). In 1972, it was submerged in the waters of the Iron Gate Dam.

Adakale was an important strategic point for controlling the river passage from the lower Danube to Belgrade and Buda. From 1690 onward, it was contested by the Ottomans and Habsburgs in their struggle for supremacy on the Danube. Under the terms of the Treaty of Karlowitz (1699), the Ottomans maintained control of Adakale, and they strengthened it with permanent defences in 1716. The Austrians captured the island in 1717 and constructed new fortifications based on plans by Vauban, turning Adakale into a major stronghold. In August 1738, the island surrendered to the Ottomans, who retained dominion under the provisions of the Treaty of Belgrade (1739). Together with the harbour at Orşova, Adakale became a central link in the Ottoman line of defence on the Danube. It was administered by the governor of Vidin.

The final battles around the island took place during the Austro-Ottoman war of 1788–91. In the Serbian uprising, the four janissary commanders of the *paşahı* of Belgrade (*dayi*) fled to Adakale, where they were captured and beheaded in July 1804. After Serbia was granted autonomy in 1830, and following the withdrawal of the last Ottoman garrisons from Serbian towns (post-1867), Adakale continued to serve as an Ottoman military outpost in the region, under the authority of the governor of Vidin. In August 1849, the Hungarian

Adakale (010625)

NEW DOCUMENTS CONCERNING THE IMPORTANCE
OF THE ADA KALEH ISLAND IN THE RELATIONS BETWEEN
AUSTRIA-HUNGARY AND THE OTTOMAN EMPIRE
(1908–1914)¹

OTILIA CODRUȚA NĂFTĂNĂILĂ
(University of Bucharest)

Dans cet article, les négociations au sujet du statut de l'île Ada Kaleh avant comme après les guerres balkaniques sont présentées avec les informations inédites contenues dans la correspondance diplomatique entre Istanbul et Vienne.

Key-words: the occupation of Ada Kaleh by Austrian-Hungarian troops, Ottoman embassy to Vienna, Balkan Wars.

INTRODUCTION

D931

The history of the Ada Kaleh Island still raises many unanswered questions. Which was the reason for not including the statute of the island in the Berlin Treaty? Was its occupation in 1908 a concerted action masterminded by the Austrian-Hungarian strategists and theorists who wanted to create a new system, more efficient economically and administratively, or was it a simple gesture dictated by military reasons? What role did this island play in the general European context: was it just a symbol? Was it a significant pawn in secret negotiations for the Ottoman diplomats, or was it an insignificant issue on their agenda?

All these issues and many others will remain the driving questions for further research. This research will not be possible without looking into some very valuable sources such as Başbakanlık Osmanlı Arşivi – the Ottoman Archives of the Presidency of the Ministers' Council, the former Archives of the Great Viziers.

The novelty of our approach consists in using some unpublished sources, with the help of which we managed to clarify some aspects which are incompletely explained, or absent from the works in this field. The diplomatic correspondence available allowed for deeper analysis of mainly two important things: the views which the Ottoman diplomats had on how to handle their foreign affairs, and the dynamic of the decision-making process within the Ottoman political system.

We found the information concerning the topic of the research in The Ottoman Archives of the Presidency of the Ministers' Council, the former Archive

¹ Throughout the paper we preferred using the original graphics of the documents analyzed.

07 ARA 2008

YADDP YAYINLARI
SONRA GELİYOR DÜNYAMIZ

ADAKALE'NİN NÜFUSU,
DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİ VE GÖÇLER
(1878-1913)

İSAM 178 914

H. Yıldırım Ağanoğlu

Araştırmacı Yazar

Adakale, Tuna nehrinin Transilvanya Alpleri ile Balkan Dağları arasında açtığı Demirkapı Geçidi'nin 4 km. yukarısında bulunan 160.000 m²'lik alana sahip bir adaydı¹. Nehrin ormanlarla kaplı dik yamaçları arasında, sol kıyıya daha yakın ve bu kıyıdaki Romanya'nın Orşova şehrinin aşağısında bulunan 1.500 metre uzunluğunda ve ancak 2 hektar yüzölçümüne sahip bir adaydı².

Osmanlı Devleti'nin hakimiyet yıllarında Adakale coğrafi olarak Avusturya-Macaristan İmparatorluğu, Sırbistan ve Romanya'nın nehir üzerindeki kesişme noktasında kalıyordu. Birinci Dünya Savaşı'nın bitişinden sonra Orşova şehrinin Romanya'ya bırakılmasıyla birlikte ada Romanya ile Sırbistan (daha sonra Yugoslavya) arasında kaldı. 1970 yılında bitirilen bir barajla sulara gömülmeden önceki haliyle Adanın uzunluk ve genişliği kaynaklarda değişiklik gösterebilmektedir³. Adakale günümüzde artık var olmayan tarihi bir hatıradır.

1- ADAKALE'NİN TARİHİ GEÇMİŞİ

XV. Yüzyılda Osmanlı Devleti Tuna nehri kenarında hâkim olmuşsa da adanın Osmanlılarca ele geçirilişi 1691'de gerçekleşti⁴. Bununla birlikte 1390 yılında 1. Murat'ın emirlerinden Firuz Bey kısa süre de olsa Tuna nehri kıyısındaki Vidin ve Orşova şehirlerini ele geçirmişti.

Ada 1691'den sonra da Avusturyalılar, Macarlar, Sırlar ve Türkler arasında sık sık el değiştirdi. Adayı elde tutmak aynı zamanda Belgrad Kalesi'nin elde tutulmasına da bağlıydı. Ama Orşova'nın bir parçası gibiydi Adakale, Orşova'yı ele geçiren Adakale'nin de hakimi sayılırdı. Tuna nehrinin kontrolü açısından Belgrad'dan sonra ikinci önemli noktaydı Adakale. 1521'de Belgrad'ın fethinden sonra Fethülislam (Kladovo) ve Orşova kaleleriyle birlikte bölge Osmanlıların kontrolüne girmişse de, bu tarihlerde Türklerin adayı kesin olarak ne zaman ele geçirdikleri kaynaklarda tam olarak kayıtlı değildir.

1688 yılında Belgrad'ın Avusturyalılar tarafından ele geçirilmesi ve 1690 baharında tekrar Osmanlılar tarafından geri alınmasından sonra, Adakale'nin fethi için hazırlıklar başlatıldı. Adanın kuşatması 27 gün sürdü ve 24 Ekim 1690 tarihinde Avusturyalı komutan Belgrad'ın Türklerin eline geçtiğini öğrenince adayı teslim etmeyi kabul etti. 1691 baharında tekrar Habsburgların eline geçti.

¹ Coşkun Alptekin, "Adakale", TDV İslam Ansiklopedisi, C. 1, s. 340-341, İstanbul 1998

² Besim Darkot, "Adakale", MEB. İslam Ansiklopedisi, C. 1, 124. İstanbul 1978.

³ Mesela, Dr. Eugenia Popescu-Judet, "Adakale: Geçmişteki Bir Türk Adası", TÜRKLER, Cilt 12, Ankara 2002, s. 564'te adanın 800 metre uzunluk ve 200 metre genişliğinde olduğunu belirtmektedir. Sabahattin Özel "Tuna'da Bir Türk Adası Adakale", Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi, Sayı: 1, İstanbul 2002, s. 227'de, Adakale'nin 1.500 metre uzunluğunda ve 500 metre genişliğinde olduğunu belirtmektedir.

⁴ Coşkun Alptekin, a.g.m., s. 340-341. Popescu ise, Osmanlıların adayı 24 Ekim 1690'da ele geçirdiğini belirtmektedir.

Rumeli'de elimizden çıkan son toprağı da barajın suları yuttu

Balkan savaşlarıyla bütün Rumeli'nin kaybedildiği yıllarda bile elimizde kalan ama sınırlarımızın çok dışında olan Tuna'nın üzerinde bir adamız vardı: Adakale... Adakale'yi 1923'te Lozan Antlaşması'yla Romanya'ya bıraktık. 1972'de yapılan barajın suları altına gömülen Adakale, stratejik önemi dolayısıyla tarihte birçok devletin iştahını kabartmış, uğrunda çok kan dökülmüştü ve Rumeli'de en son terkettiğimiz yerleşim yeriydi.

■ Haşim ŞAHİN

Adakale'deki kalenin giriş kapısı.

Romen basınında 1960'lı yılların sonlarına doğru yeralan haberlerde, Tuna Nehri'nin üzerine bir baraj yapılacağı söyleniyordu. Tuna'ya baraj yapılmasının olağanüstü bir tarafı yoktu fakat haberin bizim için önemli bir tarafı vardı: Türk tarihinde mühim bir yer tutan, derin hatırası bulunan, adına ağıtlar ve türküler yakılan ve asırlarca sadece Türkler'in yaşadığı Adakale, yapılacak olan barajla sulara gömülecekti.

Tuna Nehri'nin Transilvanya Alpleri ile Balkan Dağları arasındaki Demirkapı geçidinin dört kilometre yukarısında bulunan Adakale, bütün

Rumeli'nin kaybedildiği yıllarda bile elimizde kalmış ve Lozan Antlaşması'yla Romanya'ya bağlanmıştı. Rumeli'deki sınırlarımızı belirleyen bir önceki metin olan 1878'deki Berlin Antlaşması ile birçok yer elimizden çıkmış fakat Adakale'den sözedilmesi unutulunca adadaki hâkimiyetimiz Lozan'a kadar sürmüştü.

H ERKESİN GÖZÜ VARDI

Bir zamanlar Tuna Nehri'nin anahtarı, Orsova şehrinin ön karakolu ve Belgrad'a giden yolun kapısı olan Adakale, stratejik konumu dolayısıyla Osmanlılar ile Avusturyalılar arasındaki savaşlarda sonucu etkileyebilecek bir konumdaydı

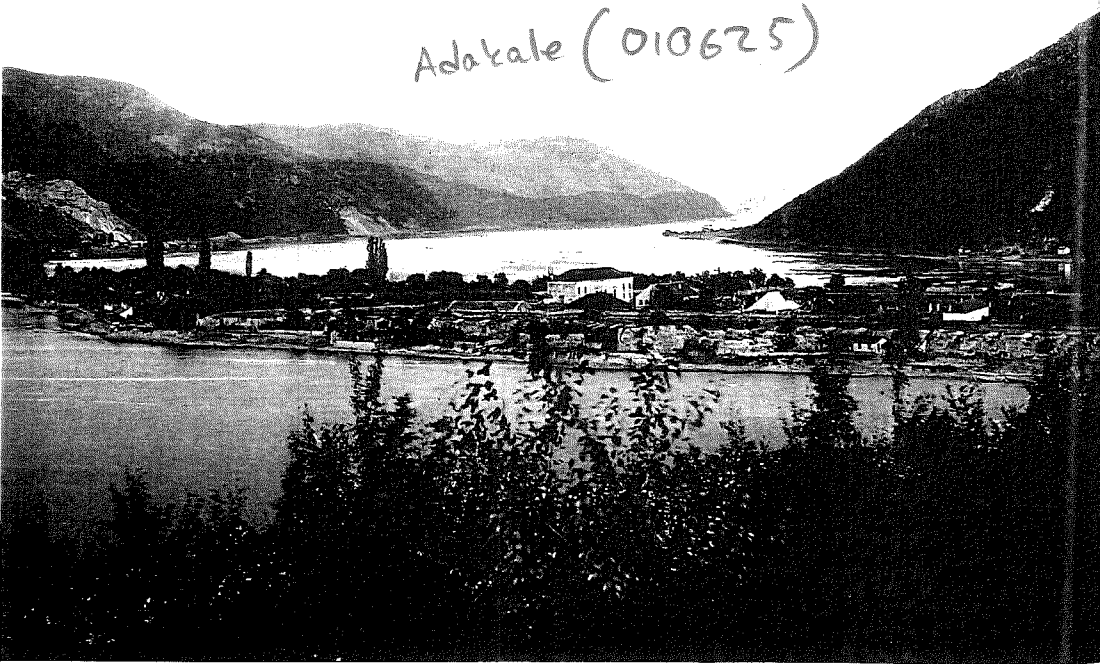
ve bu sebeple pekçok ülke adaya göz dikiyordu. Adakale, Orsova şehrinin yaklaşık dört kilometre doğusunda, Tuna Nehri'nin Karpat Dağları'nın uzantısını yararak Eflak ovasına çıktığı ve Demirkapı boğazına girmek üzere keskin bir dirsek yaptığı yerde bulunuyordu. Nehrin ortasında 1600 metrekare alana sahip olan Adakale'nin uzunluğu 800 metre, genişliği ise 200 metreydi. Adaya bu isim, Osmanlılar döneminde Avusturyalılar'ın sık sık yaptığı saldırıları önlemek amacıyla kasabanın çevresi surlarla tahkim edildiği için verilmişti.

Adakale, Osmanlı devletinin ilk yıllarından itibaren padişahların ilgisini çekmişti. Sultan Birinci Murad'ın emirlerinden Firuz Bey, 1390'da Vidin'i ve Orsova'yı kısa süreliğine fethettiği zaman kale de Osmanlı hâkimiyetine

TUNA'NIN DERİNLİKLERİNDE KAYBOLAN BİR TÜRK ADASI

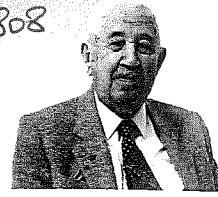
ADAKALE

Adakale (010625)

43 sene evvel baraj yapımı sırasında Tuna nehrinin sularına gömülen Adakale'nin ağlatan hikâyesini Semavi Eyice'den dinlemeye hazır mısınız? Komisyonunda vazifeli olan ancak adaya gidemeyen sözleri tarihe ışık tutacak.

03808

26 Ağustos 2015

Prof. Dr. SEMAVİ EYİCE

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Suriye topraklarında kalmış olan Süleyman Şah türbesi ile orayı koruyan küçük Türk askerî birliğinin bulundukları yerden ayrıldıkları ve Türkiye sınırında yeni bir türbe inşa edilerek oraya yerleştirildikleri haberi yayınlandı bir süre evvel.

1. Dünya Savaşı'nın ardından Suriye'yi kaybettiğimizde özel bir anlaşma ile Süleyman Şah türbesinin bulunduğu yer Türk toprağı olarak kalacak ve burada Türk bayrağı dalgalanacaktı. Süleyman Şah'ın kabri olarak kabul edilen türbe ve yanındaki muhafız kuvvetinin barındığı tesisler daha evvel bir defa daha yer değiştirmişti. 50 yıl kadar önce bulunduğu yerden kaldırılması gereği görülen türbe ve askerî barrak yeni bir projeye göre daha yukarıda inşa edilmiş, Türk bayrağı da buraya çekilmişti. İşte 2015'in başında projesi vaktiyle *Bayındırlık Bakanlığı Dergisi*'nde de yayınlanan bu türbe ve askerî birliğin barrakları yıktırılarak kutsal hatıralar Türkiye sınırında yeniden yapılacak binalara taşınmıştır.

Yabancı topraklarda bırakılan ancak üzerinde bir süre daha Türk bayrağının dalgalandığı küçük bir toprak parçası daha vardı: Adakale. Tuna üzerinde, Demirkapı adı verilen Boğaz yakınında bulunan küçük bir adaydı burası.

Tuna üzerinde 160 bin metrekarelik alana sahip bu küçük ada tarih bo-

yunca stratejik bakımdan önemli bir merkez olarak görülmüş, çevreye hâkim olanlar tarafından elde tutulmaya gayret edilmiştir. Adada Osmanlı hâkimiyetinin sağlam bir şekilde yerleşmesinin ancak 17. yüzyılın sonlarına doğru olduğu söylenir. Ada üzerindeki kalenin Osmanlılar tarafından güçlendirildiği ve içinde Türk yerleşiminin yoğunlaştığı görülür.

Halkı tamamen Türklerden oluşan adada Sultan III. Selim devrinde bir cami inşa edilmiştir. Bundan başka Türkistanlı Derviş Miskin Baba'ya ait bir de tekke yapıldığı bilinir. Şüphesiz Adakale'de yaşamış ve ölmüş Türklerin de burada mezarlıkları vardı.

Türk asıllı ada halkı kısıtlı geçim şartları yüzünden burada hayatlarını sürdürmeye gayret etmişlerdi. Tütün, cülük, kaynaklık ve turizmden gelir sağlayan halk 1877-78 Türk-Rus Savaşı ile daha sıkıntılı bir döneme girdi. Bu savaşla birlikte Rumeli kaybedildikten ve beraberinde Romanya ile Bulgaristan bağımsızlıklarını aldıktan sonra Tuna nehri artık Türkler için uzak bir hatıradan ibaret kalmıştı. Savaşın sona eren Berlin Antlaşması'nda adadan hiç bahsedilmediğinden sınır antlaşmasında Adakale'nin adı geçmemiştir.

Sahipsiz kalan adaya Avusturya-Macaristan İmparatorluğu el koymak isteğini göstermişse de bu küçük toprak parçasının kendisine ait olduğunu

iddia eden Osmanlı Devleti burada idareyi ele almış ve bir Türk nahiye müdürü ile kadı göndermek suretiyle Türk toprağı olduğunu resmen vurgulamıştı.

Sultan II. Abdülhamid'in tahttan indirilmesinin ardından İttihat ve Terakki Cemiyeti tarafından II. Meşrutiyet ilan edilip parlamento kurulduğunda uzaklarda kalmış bu Türk toprağından temsilci de meclise gönderilmişti. Ancak kısa süre sonra, 1914'te başlayan 1. Dünya Savaşı Adakale'deki Türk hâkimiyetine de bir darbe vuracaktı.

Savaş sona erdiğinde ada karşı cepheye bulunuyordu. Romanya yenilgiye uğramış olan Osmanlı Devleti'nden adayı almak için girişimlerde bulundu. Durumu karanlık olan devletin 1920-23 yılları arasında Adakale'yi Romanya'ya bırakmaya niyeti yoktu. Ancak 1923'te Lozan Antlaşması ile Adakale üzerinde dalgalanan Türk bayrağı kesin olarak indirildi ve ada Romanya devletinin mülkiyetine geçti.

Bu arada zaman zaman bazı Macar Türk dili uzmanları adada yaşayan Osmanlı Türkleri ve Türk lehçesi kulları üzerinde çalışmışlardır. İgnacz Kunos, Adakale halkından derlediği 100 kadar türküyü yayımladığı gibi yine Macar Türkologlarından Nemeth, buradaki Türklerin dil özelliklerini, yani lehçelerini incelemiş ve yayınlamıştı. »

» Adakale pazarından bir görünüş

Rossitsa Gradeva, Frontiers of Ottoman Space,
Frontiers in Ottoman Society, Istanbul 2014.

İSAM DN
229512

23 Mayıs 2015

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

2

ADAKALE

Adakale
010625

Adakale ("Fortress Island"), was formerly an island in the Danube, located four kilometres upstream from the Iron Gates, and half kilometre downstream from Orşova, 1,780 m long and 400-500 m wide. The first historical reference to the island under this name (in Ottoman orthography, Ada Qal'esi) dates from 1738; it was also known as Şans Adası (i.e., "Redoubt Island," from the German "Schanze"), Ada-i Kebîr, Ostrov, Orşova Island (or simply Orşova), Insula Caroline, Karlsfried. In 1972, it was submerged in the waters of the Iron Gate Dam.

Adakale was an important strategic point for controlling the river passage from the lower Danube to its upper courses. The island's earlier history under the Romans and in the Middle Ages is not very well researched; probably it was part of the defence systems of the respective states and even temporarily inhabited. From 1690 onward, it was contested by the Ottomans and the

53-56

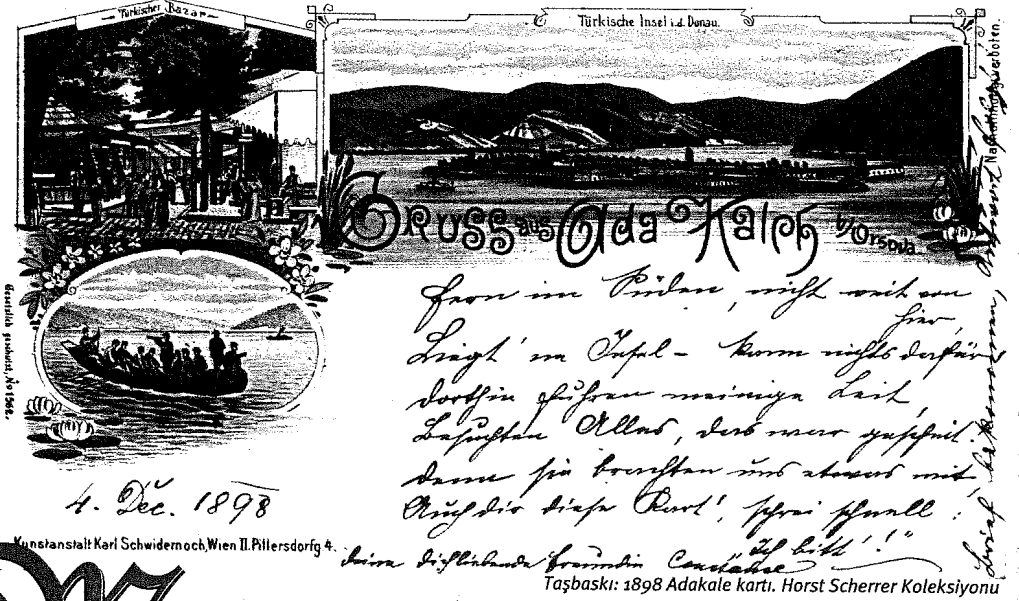
Tuna'nın Kızı Batık "Adakale"

Derleyen : Hülya Ede - Uçta

Görsel Malzeme : Horst Scherrer

Selam sana
Tuna'ya açılan
pencereden
gözkırpan
sevimli, çekici,
güzel adacık.
Yüzyıl boyunca
binlerce kişiyi
ağırladın ve ev
sahipliği
yaptın. Herkes
sana hayrandı.
Sanki Tuna'nın
başında
mücevherlerden
işlenmiş bir
şark (doğu)
tacı gibiydin...
"Adakale" ne
güzel bir ad,
güzel bir türk
kızının adı
olabilir...
hani bize incir
ve gül reçeli
yapıp sunan
badem gözlü kız
vardı ya, onun
adı Adakale
olmalı...

4. Dec. 1898

erhaba Sevgili Collection okurları. Bu sayımızda yine çok ilginç bir konuyu sizlerle paylaşmak istiyorum. Bu kez konumuz Adakale. Bundan yaklaşık 6 ay kadar önce internette gezinirken dört adet Adakale kartpostalı gördüm ve aldım. Satıcıdan bana bir e-mail geldi. Bana şöyle bir soru yöneltmiş. "Tuna'lı mısınız, yani Adakale'li misiniz"? diye soruyordu. Sonra kendisiyle yazışmalarımız başladı. Adakale'ye birkaç defa seyahat ettiğini ve daha sonra da barajla birlikte Ada'nın hazin sonuna tanık olduğunu anlattı. Adakale konusu kendisinin de ilgi alanı ve bu konuda muazzam bir koleksiyonu ve arşivi var.

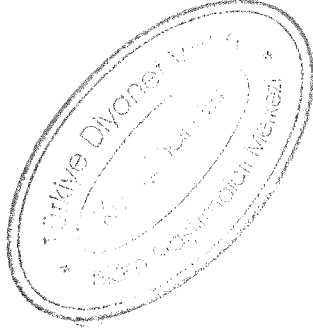
Yeni yılda Romanya'da "Adakale" sergisini açmak üzere davet edildiğini söyledi. Bende bu konuda bir yazı hazırlamak istediğimi belirtince, koleksiyonunun bir bölümünü benimle paylaştı. Araştırmacı-Yazar Sayın Horst Scherrer'e bu güzel dayanışması için çok teşekkür ediyorum. Bu sanal dünya ortak paydamızın derin dostluğunu oluşturdu, umarım Adakale sergisini birgün Türkiye'de de görme şansına erişiriz. Şimdi gelin hep birlikte Tuna'nın kızı Adakale'ye şöyle bir uzanalım, o meşhur Ankara helvasından, dondurmasından, incirinden tadalım. Üstünede bir Adakale sigarası tüttürelim ne dersiniz?

Selam sana Tuna'ya açılan pencereden gözkırpan sevimli, çekici, güzel adacık. Yüzyıl boyunca binlerce kişiyi ağırladın ve ev sahipliği yaptın. Herkes sana hayrandı. Sanki Tuna'nın başında mücevherlerden işlenmiş bir şark (doğu) tacı gibiydin... "Adakale" ne güzel bir ad, güzel bir türk kızının adı olabilir... hani bize incir ve gül reçeli yapip sunan badem gözlü kız vardı ya, onun adı Adakale olmalı...

Hani nerede kalenin burcunda dalgalanan sultanın sancağı... nerede Avusturya kışlasının son kalıntıları... hani nerede sonradan camiye çevrilen Fransiskan manastırı... Yakında Tuna annenin koynunda derin ve ebedi bir uykuya dalacaksın. Tıpkı bir varmış bir yokmuş diye başlayan masal gibi kendin gidecek ama adın kalacak yadigar...

TBMM GİZLİ OTURUM TUTANAKLARI VE LOZAN KONFERANSI TUTANAKLARINA GÖRE Adakale'nin Romanya'ya Verilmesi Tartışması

RAŞİT ÇAVAŞ

Altta: Adakale'yi gösteren bir kartpostal.

Fotoğraf Avusturya-Macaristan tarafından çekilmiş. Sağdaki tepe Sırp toprakları, sol taraf ise Romanya.

Raşit Çavaş koleksiyonu.

Karşı sayfa: Avusturya birliklerinin Osmanlıların 1691'de yenilediği istihkâmların kapısından Adakale'ye girişini gösteren bir gravür.
Raşit Çavaş koleksiyonu.

Bu küçük makalemizin konusu, bugün fiziksel olarak da artık yeryüzünde bulunmayan ve üzerinde yüzlerce yıl süren bir kapalı kültürün yansımaları yalnızca anılarda, birkaç kartpostalda, bir-iki fotoğraf albümünde ve şu anda nerelerde olduğunu bilemediğimiz bazı film ve ses kayıtları ile Kunos'un ünlü Adakale araştırmasında kalan bir adanın resmen Romanya'ya terk edildiği Lozan'la ilgili meclis tartışmaları.

Evet... Ama önce biraz Adakale hatırlatmaları.

Adakale, Tuna'nın Macar ovalarından Eflak Ovası'na çıktıktan sonra Transilvanya Alpleri ile Balkan Dağlarını bağlayan Banat Dağları arasında açtığı ünlü Demirkapı Boğazı'nın (ya da Geçidi'nin) dört km gerisinde, nehrin ormanlarla kaplı dik yamaçları arasında, sol kıyıya daha yakın, Romanya'nın Orsova kenti doğusunda düzgün diktörgen biçiminde bir adaydı.

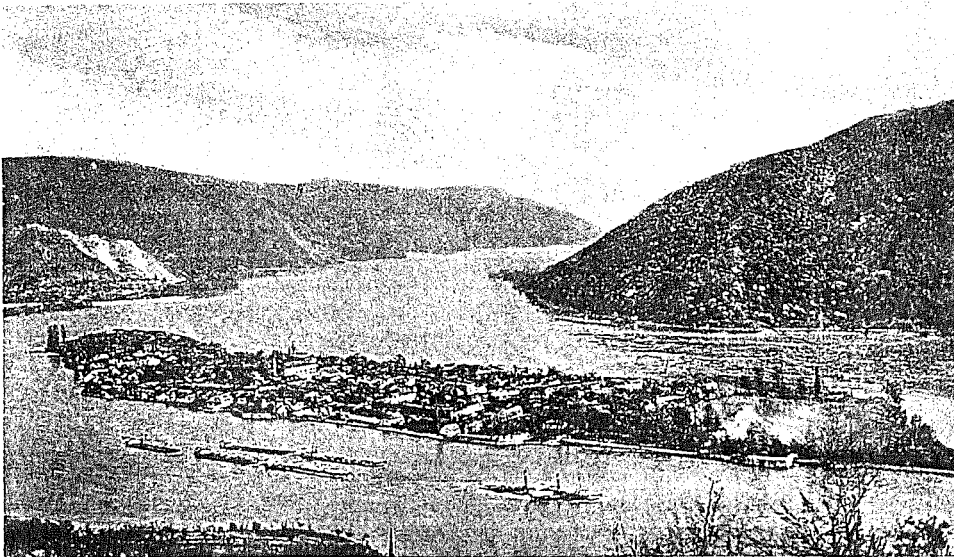
Nehrin çok dar ve çok keskin bir dirsek yaptığı yerde oluşan, 1500 m uzunluğunda ve ancak iki hektar yüzölçümünde olan ada, nehrin yüzeyinden çok az yüksekti. O yüzden Tuna'nın sularının yükseldiği her baharda, adayı suların basması çok doğaldı.

Osmanlılar nehrin bu bölgedeki stratejik noktalarını 15. yüzyılın ilk yıllarında ele geçirmişlerse de, adanın ismi tarihlerde ilk kez ele geçirilmesi dolayısıyla "Şans Adası" olarak geçer. Adı zaman içinde Ada Kalesi, Ada Kal'a, Ada-i Kebir Kalesi, Ada-yı Kebir Kalesi, Ada-Kale (yabancı dildeki yazışmalarda Adakaleh ya da Ada Kalé) gibi değişik biçimlerde yazıldıysa da genelde Adakale olarak geçtiği için biz bu yazımı esas tuttuk.

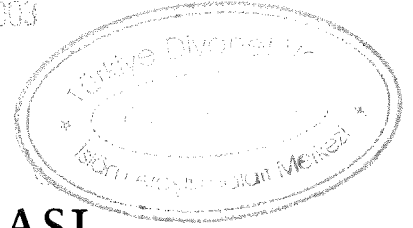
ADAKALE'DE OSMANLI EGEMENLİĞİ

Tuna'nın bu sahillerine akıncı seferleri sırasında hayli erken dönemlerde ulaşıldığı muhakkaktır. Ancak, özellikle Kanunî'nin fetihleri çoğunlukla Belgrad-Budapeşte hattı üzerinden kuzeybatıya, zaman zaman da (öbür sultanların döneminde de) Rusçuk-İsmail hattı üzerinden kuzeydoğuya olduğu için Adakale, bu fetih çizgilerinin arasında (sınırım Eflak ve Buğdan boyarlarının fazla başkaldırmamaları nedeniyle de) daha gevşek bir ilişkinin içinde kaldı. Tarihçilerin 17. yüzyıla kadar Adakale'yi önemsememesi hem bundan hem de nehir yolunun tam denetiminin bu yüzyıla kadar çok da fazla gerekmemesinden olmalı.

İlk ciddi fethin (eldeki kaynaklara göre, Osmanlıların iskânı öncesi korsan yatağı olduğu biliniyor) ne zaman olduğunu ve arkasından her uç noktasında olduğu gibi ne sıklıkta el değiştirmenin gerçekleştiğini de bilemiyoruz. Ancak her halde 150-200 yıl kadar sürmüş olan çevresel gevşek egemenlik sırasında ilk kez Orsova adı, 8 Temmuz 1689'daki "istirdad" (geri alınma) telaffuz edildiğine göre, bu tarihten önce de Tuna'nın karşı sahilindeki Orsova şehri/kalesi ve civarı (tabii Adakale de, bu yıllarda eğer bulunduruluyorsa, askeri birliklerce) elde tutuluyordu. Henüz iskân edilmemiş

Ada-Kaleh

ADAKALE: GEÇMİŞTEKİ BİR TÜRK ADASI

DR. EUGENIA POPESCU-JUDETZ
DUQUESNE ÜNİVERSİTESİ, PENNSYLVANIA / A.B.D.

MADDE İZLENİMLERİ
SONRA NİHAZ DOKÜMAN

ÇEVİREN: FEYZİ KANTAR

1970 yılında, Yugoslavya ve Romanya'nın işbirliğiyle, Tuna nehri üzerindeki Iron Gates geçidinde köprü yaparak bağlayan nehir akıntısının önüne set çeken hidroelektrik santral ve barajı inşa edilmişti. Bu tarihte, zamanın yarığından aşağı düşerek nehrin dibine batan Adakale adası, sessiz ve unutulmuş bir şekilde yatıyordu. Bölgedeki tarihi gelişmelere bakıldığında, adanın sular altında kaldığı ve Adakale'nin haritadan silindiği böylece tarihin bugüne kadar korunan ayak izlerinin kül rengi kumlarda dağılarak yok olduğu görülür. Bir zamanlar Iron Gates'in anahtarı ve Orsova Şehir Kalesinin muharebe ileri karakollarından birisi olan Adakale, aşağı Tuna bölgesinde stratejik önemi olduğundan dolayı talep edilen ve uğruna askeri güçlerin savaştığı bir nehir üsüydü. Yüzyıllar boyunca ada kalesi Osmanlılar ve Habsburglular arasındaki savaşlarda sonuca götüren dayanak noktası olmuştur. Çünkü, Ruslar tarafından göz konulan, Bulgarlar ve Sırlar tarafından içlerine sızılan ve nihayetinde Romanya'ya bırakılan aşağı Tuna'nın kontrolü bu kale vasıtasıyla sağlanıyordu. Çetin geçen bu zamanların sonunda Adakale tarih kitaplarında sadece kısa bir dipnot olarak kalmıştır.

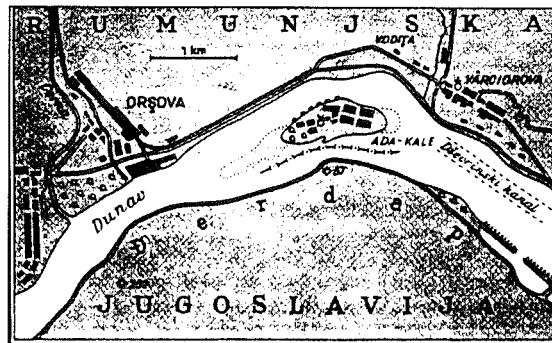
Iron Gates'in yukarısında ve Orsova'nın aşağısında yer alan ada, her iki tarafında da yüksek dağ silsileleri olan nehrin ortasında, düz, dar bir şerit şeklinde uzanır. Ada yaklaşık olarak 800 metre uzunluğunda ve 200 metre genişliğindedir.

Toplunun gözünden uzak olmasına rağmen nehrde seyahat eden gemiler tarafından kolaylıkla görülebilen ada, askeri strateji uzmanlarının ve saklanacak güvenli yer arayışında olan isyancıların ilgisini çekmiştir; çünkü ada, komşu kıyılardaki yerleşim yerlerine su yoluyla kolay erişim imkanı sağlamaktadır. Bunların öte-

sinde ada, Iron Gates'in karmaşık savunma sisteminin önemli halkalarından birisi olarak görev yapmıştır. Aslına bakılırsa Adakale Orsova'nın bir parçası gibidir, böylelikle kim Orsova'ya hakimse, fiilen adaya da o hükmetmiştir. Iron Gates'i ve nehirdeki seyahat güzergahını kontrolünde tutan kalelerden birisi olan Adakale, ikinci olarak sadece Belgrad için stratejik öneme sahiptir. Çünkü, Tuna nehir boyunun kontrolü için yapılan muharebelerin odak bölgesidir. Zamanla stratejik rolünü yitiren ada, bir süre muharebe ileri karakolu işlevinin yanında bazı politik uygulamalara isyan edenlere sığınak veya bazı sert cezaların infazı için korunan bir infaz bölgesi halini almıştır.

Ada, Türkçe ismini alana kadar, dokümanlarda ve tarih yazılarında bir kaç değişik unvanla anılmıştır. Ada *Yeni Orsova* (*New Orsova*) veya *Orsova Adası* (*Orsova Island*) olarak biliniyordu çünkü Orsova Kalesi (aynı zamanda *Rusova* veya *Iirsova* olarak da bilinir) bu isme karşılık *Eski Orsova* (*Old Orsova*) olarak adlandırılıyordu. Benzer şekilde, ada çoğunlukla "*Iron Gates'den çok uzak olmayan tahkim edilmiş küçük ada*" şeklinde ifade edilmiştir. Ada Habsburglular tarafından ise *Insula Carolina* veya *Karlfried* olarak bilinir. Ada, son olarak Almanca'da tabya anlamındaki *Schanze* kelimesinden türetilen *Sans Adası* (*Tabya Adası*) ismiyle anılmıştır. Adanın bölge tarihinde dönüm noktasını oluşturan Türkçe ismi ise Osmanlı-

ların 18. yüzyılda adanın mülkiyetini elde etmek için verdiği mücadele sırasında ortaya çıkmıştır. *Ada Kale*, *Ada Kalesi* veya çok ender olarak *Ada Kala* veya daha da resmi olarak *Ada-i Kebir* olarak anılan adanın Türkçe ismi birkaç değişik şekilde kendisini muhafaza etmiştir. Türkçe dokümanlarda çoğunlukla bu isimlerin sonuncusuyla karşılaşılır. Adanın

Harita 1: Adakale'nin Haritası

ARDA, Osman;SALİM, R. Öyküsüyle Notasıyla Batı Trakya Türküleri, Dışişleri md, Ankara, 1994

ÇALIŞKAN, Kemal, Geçmişten Günüme En Canlı Kültür Mirasımız anlı Mehter, Cem Ofset, İstanbul 2001

ELÇİN, Lütfi, Serhat Türkülerinden Duyuşlar, Hamle Matbaası, İstanbul 961

ERENDİL, Muzaffer, Dünden Bugüne Mehter, Genelkurmay Basımevi, Ankara 1992

GÜLER, Hüseyin, Rasim, Bulgaristan Türkleri'nin Rumeli Türküleri, Bay ayınları, Prizren, 2004

HASAN, Dr. Hamdi, Saray-Bosna Kütüphanelerdeki Türkçe Yazmalarda Türküler, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1987 İstanbul

KAZANCIGİL, Ratip, Notaları ile Edirne Türkleri, , Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları No:5,

KUNOS, Ignacz, Türk Halk Türküleri, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ocak 1998

NUŞ, Aluş, Güfteleri ve Besteleriyle Rumeli Türküleri, Say Yayınları, 1996

ÖZBEK, Mehmet, Folklor ve Türkülerimiz, Ötüken Yayınları, 1985, İstanbul

ÖZTUNA, Yılmaz, Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi 2, Kültür Bakanlığı ay., 1990, c.2

YALTIRIK, Dr. Hüseyin, "Türk Halk Müziğinde Rumeli ve Serhat Türküleri", Panel, Lefkoşa, Kıbrıs, 2006

DURSUN, Haluk, Tuna Güzellemesi, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul, 2004

TRT Türk Halk Müziği Arşivi

<http://tr.wikipedia.org/wiki/Rumeli>

DÜNDEN BUGÜNE ADAKALE ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Prof.Dr.Mustafa MEHMET (Romanya)

Romanya topraklarında, 1970 yılına kadar, Türklüğü ve İslâmiyeti, Doğu taraflarında, Dobruca ve Batıda ise, Tuna Nehrinin ortasında uzanan Adakale temsil ediyordu. Geçen yüzyılın ikinci yarısında, Romanya ile eski Yugoslavya arasında varılan bir anlaşma gereğince kurulan Hidrosantral vesilesiyle, Adakale Tuna sularına batırılmaya mahkûm edilerek, onunla birlikte, orada, yüzyıllardan beri yaşatılmakta olan Türk-İslâm eserleri de tarihe karışmıştır.

Aslında, Adakale, Orşova Kasabasının karşısında, Demirkapı denilen geçidin yakınlarında, Birbir Gece Masallarını andıran küçük bir Ada olup, uzunluğu 2000 metreyi, genişliği ise, 4-500 metreyi geçmiyordu. Böyle olmakla beraber Adakale, bir taraftan Tuna üzerinde seyr-i seferi kontrol bakımından, son derece önemi hâiz olduğu kadar, Doğu ile batıyı da bir arada buluşturuyordu, diyebiliriz. Nitekim, vaktiyle, gerek karadan ve gerekse Tuna üzerinden gelerek, Adakale'ye uğrayanlar, orada kumda pişirilen bir Türk kahvesi içmeden, nargileden çekmeden, tünel kalıntılarını geçmeden ve özellikle eski bir Fransiskan Kilisesi iken, sonradan, İslâmi ibadethaneye çevrilen Adakale Camiinde, II.Sultan Abdülhamit tarafından, özel sipariş üzerine işletilmiş, 15X9 m.eb'adında ve 480 Kg. ağırlığındaki halıyı görmeden yollarına devam edemezlerdi.

Adakale'nin binlerce yıllık geçmişi olduğu bilinse de, orada, insanoğlunun ne zamanlardan beri yaşamaya başladığı hakkında kesin bir bilgi olmayınca, her şey efsane ve hayallere terk edilmiş gibidir. Daha eski zamanları bir tarafa bırakacak olursak, Adakale'ye, Türk kavimlerinin, özellikle, Attila Hunlarından itibaren ayak basmaya başladıkları tahmin edilmektedir.

Gri Yayın Dizisi: 52

ISBN 9944-396-04-4

- Birinci Baskı: Kasım 2006
 - Yayın Yönetmeni: Ferruh Gençer
 - Baskı Hazırlık: Fatma Tulum
 - Kapak Grafiği: Fatih Durmuş
 - Baskı: Ayhan Matbaası (0212) 629 01 65
- 100 Yıl Mas-Sit. 5. Cad, No:47 Bağcılar - İSTANBUL

Pan Yayıncılık
Barbaros Bulvarı 74/4 Beşiktaş 34353 İSTANBUL
• Tel: (0212) 261 80 72-227 56 75
• Faks: (0212) 227 56 74
www.pankitap.com

MAT
SÖZLÜK

163732

ADAKALE

(10625)

Eugenia Popescu-Judetzu

Çevirenler: Aysun Kıran - Olcay Yıldırım
Yayıma Hazırlayan: Bülent Aksoy

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Araştırmaları Merkezi Kütüphanesi	
Dem. No:	163732
Tas. No:	949-8 POP.A

Ignác Kúnos'a Saygıyla

17 ARALIK 1984

HAZIRAN AYI İNDİKTAN
SÜRECE GİRİŞİ OKUMAN

ASPECTS DE LA FAMILLE MUSULMANE DANS L'ÎLE D'ADA-KALEH

LIVIU P. MARCU

La famille chez la population musulmane de l'île d'Ada-Kaleh présente, en général, la même structure que celle de la même origine des autres régions, à l'exception de certaines particularités dues à la situation géographique, à l'origine ethnique et au développement historique de l'île.

De même qu'en Turquie, la famille musulmane d'Ada-Kaleh est une famille de type *patriarcal agnatique*¹. A la différence de la communauté domestique patriarcale, que l'on retrouve également chez certaines populations musulmanes, originaires du sud du Danube (Albanais, Bosniaques), ou chez les Tartars de Dobroudja, la famille musulmane d'Ada-Kaleh prend, en général, la forme d'un *patriarcat de type pastoral*, aux caractéristiques bien définies². Ce n'est qu'exceptionnellement et à la suite d'influences sud-danubiennes — notamment celle de la Zadruga sud-slave — que parfois des éléments de la *communauté domestique patriarcale* apparaissent. On peut trouver ces derniers particulièrement dans les familles de Slaves sud-danubiens ou d'Albanais islamisés et établis dans l'île depuis des générations (fig. 1, 2).

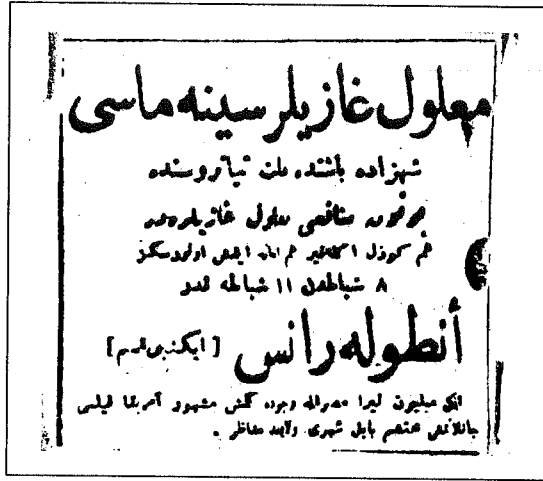
Informateur H. A., 70 ans, batelier

Ada-Kaleh, 1967

« Ma sœur est de Vidin et elle a habité avec ses beaux-frères jusqu'à la mort de sa belle-mère, après quoi la cour a été partagée entre ses frères et chacun y a bâti sa maison.

¹ Cf. H. Joly, *De l'esprit du droit familial dans l'islamisme*, Dijon, 1902. Voir aussi A. Daguin et A. Dubreine, *Le mariage dans les pays musulmans (Tunisie, Algérie, Soudan)*, Paris, 1906; R. Levy, *An introduction to the Sociology of Islam*, London, 1931; J. Chelhod, *Introduction à la sociologie de l'Islam*, Paris, 1958. Les informations sur la famille musulmane d'Ada-Kaleh nous ont été fournies par l'imam Regeb Saali, ainsi que par les habitants Hairi Dogan, Saliman Güllizar, Gönül Khadri, Regeb Gencicay, Ahmet Halim, Regeb Hasan, Akkir Lutfi, Ibrahim Gihan, Şauket Halil, Radosavliević Fathme, Ismail Ibrahim et Zechir, auxquels nous adressons nos remerciements également par cette voie.

² Cf. S. V. Vukossavliević, *Sur la Zadruga*, dans *Travaux du XVIe Congrès International de Sociologie*, Bucarest, 1939, vol. Ier, A, p. 101 et suiv. Voir aussi H. Sumner-Maine, *De l'organisation juridique de la famille chez les Slaves du Sud et chez les Rajpoutres*, dans « *Revue générale du Droit* », 1878, p. 341—342 et 568—569.

Ek 3⁵⁴

Ma'lûl Gaziler Sineması

Şehzâdebaşı'nda Millet Tiyatrosu'nda

Bütün menâfi'î ma'lûl gâzileredir

Hem güzel eğlenir hem i'âne etmiş olursunuz

8 Şubat'tan 11 Şubat'a kadar

Entolerans (İkinci kısım)

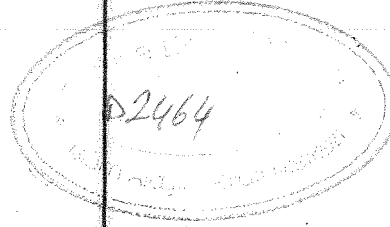
İki milyon lira masrafla vücûda gelmiş meşhûr Amerika filmi canlanmış muhteşem Bâbil şehri ve lâ-yu'add menâzır.

MADDE KATILIMCI
SONRA NELER BÖRÜMÜN

18 ŞUBAT 2003

⁵⁴ Vakıf, 9 Şubat 1920, s. 4.Yakın Dönem Türkiye Eleştirileri,
411.1, Sayı 1, 2002 İstanbul. s. 227-250

D. 2464

TUNA'DA BİR TÜRK ADASI

«ADAKALE»

Sabahattin ÖZEL*

Tuna Nehri üzerindeki Adakale yaklaşık 500 yıl Türk egemenliğinde kalmış, sakinleri tamamen Türklerden oluşan bir Türk adasıdır. Adakale Türk kaynaklarında Ada-i Kebir olarak da anılmaktadır. Ada tarihinde Orsova (Orşova) Adası olarak tanınmıştır¹. Adakale, Tuna'nın Macar ovalarından çıktıktan sonra Transilvanya Alpleriyle Banat Dağları arasında açtığı Demirkapı Boğazı'nın² 4 km. gerisindeydi. Bu konumuyla adeta Demirkapı Boğazı'nın anahtarı olmak gibi bir işleve sahipti. Ayrıca Erdel ve Macaristan'ın bir kilit noktasıydı. Nehrin ormanlarla kaplı dik yamaçlar arasında sol kıyıya daha yakın ve kıyıdaki Orşova kentinin aşağısında bulunuyordu. Tarihte Adakale üzerindeki egemenlik genelde Orşova egemenliğiyle paralel seyretmişti. Adanın uzunluğu 1500, eni 500 metre olup, yüzölçümü 2 hektar kadardı. Günümüzde ise Adakale, Tuna üzerinde inşa edilen bir barajın suları altında fiziki ve sosyal varlığını yitirmiş bulunmaktadır.

Makalemizin asıl konusu XX. Yüzyılda Adakale'nin Türk egemenliğinden çıkışıyla sonuçlanan süreçtir. Bununla beraber adanın Türk egemenliğine geçişinden itibaren Osmanlı dönemine de değineceğiz. Günümüz ansiklopedilerinde ve bu ansiklopedilerden alıntı yapan araştırma eserlerinde, Adakale'nin Osmanlı Devleti egemenliğine geçişi ve adada Türk yerleşiminin

* Prof. Dr., İ. Ü. Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Öğretim Üyesi

¹ Bu konuda Lozan Barış Konferansı'nda Romanya murahhası Diamandy'nin ifadesi için bkz. Lozan Barış Konferansı, tutanaklar-belgeler, çev. Seha L. Meray, İkinci Takım, c. I, Kitap I, İstanbul 1993, s. 19² Eski coğrafyacıların "Tuna uçurumu" olarak adlandırdıkları Demirkapı'da çok tehlikeli akıntılar oluşur. Türklerin boğaza eskiden zincirle kapatılmış olduğu için Demirkapı adını verdikleri ileri sürülmüşse de, bütün zor geçitleri aynı isimle adlandırdıkları bilinmektedir. Bkz. P. L. İnciciyan-H. D. Andreasyan, Osmanlı Rumelisi Tarih ve Coğrafyası, Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi, sayı 2-3, ayrı basım, İstanbul 1974, s. 25.

ca bilmiyen" demektir). Yukarıda belirtildiği gibi bunlar 1932 yılında yayınlanmış olan Mes'ud Keyhan'ın eserindeki (c. II, s. 79) o zaman olması lâzım gelenden çok aşağı olarak kaydedilmiş rakamlardır. Bugünkü sayıları muhakkak çok fazla olmalıdır. Derşuri at yetiştirmekte ihtisas sahibidirler; Keşkulî en iyi ve güzel Kaşgay halı ve kilimlerini dokurlar; Şeşbölük (Altıbölük) Kaşgay boy ve oymakları içinde en zengin olanlarıdır (Marie Thérèse Ullens de Schooten, s. 118; Oliver Garrod, s. 40). Türkçeleri Azerî Türkçesine yakınlığı iddia edilen Kaşgay Türklerinin isimleri Kaşgay, Kaşgay, Gogşuy şekillerinde yazılmakta ve söylenmektedir. Gelecek yazıda onların İran siyasî tarihinde oynadıkları rol ve son yıllarda hükümet ile yaptıkları mücadelenin sebepleri ele alınacaktır.

Dergi / Kitap
Kütüphanede Mevcutdur

Türk Kültürü, 1967 Ankara s. 427-433

D-206

BAŞGE YATIRILANDIRYAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

12 3 TEMMUZ 1993

ROMANYA'DA SULARA GÖMÜLECEK OLAN BİR TÜRK KASABASI : ADAKALE

Mehmet Önder

1965 yılı içerisinde Bükreş'ten verilen bir haber, radyolar ve gazetelerle bütün dünyaya yayıldı. Haberde, Tuna nehrinin Romanya sınırları içinde kalan kesimindeki şirin bir adası üzerinde bulunan tarihî Adakale Kasabasının yakın bir gelecekte baraj sahası içerisinde kalacağı bildiriliyor, sulara gömülecek bu tarihî kasabayı, turistlerin biran önce ziyaret etmeleri tavsiye ediliyordu.

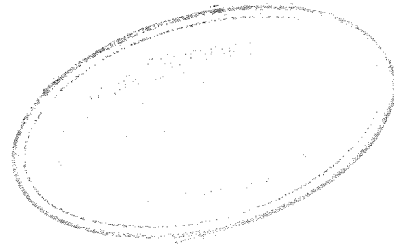
Önce, Bükreş Radyosu'nun verdiği bu haber, daha sonra birçok gazetelerde, bu arada Türk gazetelerinde de yayınlandı. Haberin sonundaki: (Adakale kasabasında oturan Türkler, Ada, baraj suları altında kaldığı zaman, kıyıda kendileri için hazırlanan bir kasabaya yerleştirilecektir) cümlesi de yer alıyordu. Gerçekten, Tuna nehrinin, Transilvanya Alpleri ile Balkan dağlarını birbirine bağlayan Panat dağları arasında açtığı Demirkapı Boğazı üzerinde bulunan Adakale tamamen Türklerle meskûn bulunmaktadır. Tuna'nın sol kıyısındaki Orşova şehrine bakan 1500 metre uzunluğunda, yeşil bir şerit gibi uzanan bu adacık, karşı yamaçlardaki ormanlarla bir armoni teşkil etmektedir. Bu yeşil şeridin ortasındaki Adakale kasabasının tek katlı, tuğla çatılı, kargir evleri ağaçlar arasında hemen hemen kaybolmuş gibidir. Bu koyu yeşillik arasından yükselen Adakale'nin tek şerefeli minaresi ta uzaklardan görülmektedir. (Resim: 1).

XV. yüzyılın ilk yıllarında Tuna boylarında at koşuran Osmanlı Türkleri, Tuna'nın bu şirin adasını iskân etmişlerdi. Daha sonraları, Avusturyalıların sık sık tevali eden hücumlarını önlemek maksadiyle, burada kurulan kasabanın çevresi, sağlam bir surla tahkim edilmiş ve kasabaya bu yüzden (Adakale) adı verilmişti. (Resim: 2).

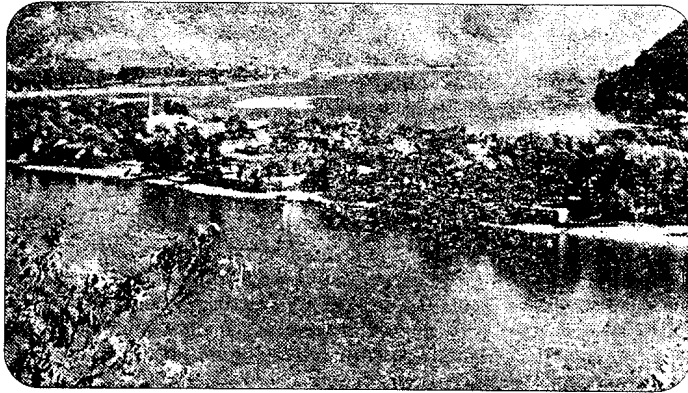
Uzun yıllar Türk idaresinde kalan Adakale, 1830 yılında Sırbistan'a muhtariyet verilmesi, daha sonra da 1867 yılında Türk garnizonlarının Sırp kalelerinden kesin olarak çekilmesi üzerine, Osmanlı topraklarından ayrılmış, buna rağmen, Ada sakinlerinin tamamen Türk oluşu sebebiyle fiilen Osmanlılara bağlanmıştı. 1878 de Ayastafanos muahede-

Adakale

AHMET HEZARFEN

A dakale, Tuna Nehri üzerinde bir ada ve kenttir. Orsova (Orsova) kentinin yaklaşık dört kilometre doğusunda, nehrin Karpat Dağları'nın uzantısını yararak Eflak Ovası'na çıktığı ve dar Demirkapı Boğazı'na girmek üzere keskin bir dirsek yaptığı yerdedir. 0,2 km² yüzölçümünde, 1,5 km. uzunluğunda olan bu tarihsel kentte halkın çoğunluğunu Türkler oluşturuyordu. Ada, 1970'lerin başında Romanya ve Yugoslavya'nın işbirliğiyle, Demirkapı Boğazı'na kurulan barajın suları altında kaldı.

Adakale'nin genel görünüşü.

Tarihi

Onbeşinci yüzyıl başlarında Adakale'ye Türkler yerleşmeye başladı. Avusturya saldırılarına karşı üzerine bir kale yapıldı. Sırbistan'ın özerklik kazanmasından sonra (1830), Osmanlı Devleti'ne bağlı kaldı. Ayastefanos (Yeşilköy) Antlaşması'yla (3 Mart 1878) boşaltılmasına karar verilmesine karşın, Avusturya-Macaristan, Romanya, Sırbistan sınırlarının keşiştiği noktada bulunmasından ötürü hangi devletler kalacağı belirlenemedi. Berlin Kongresi'nde (13 Haziran -13 Temmuz 1878), Adakale'nin durumu unutulunca, Osmanlı Devleti'nin ege-

menliği sürdü. I. Dünya Savaşı'ndan sonra 1920 tarihinde imzalanan Trianon Antlaşması ile Adakale'nin Avusturya-Macaristan'dan Romanya'ya geçtiği kabul edildi. Bu tarihten sonra Romanya'ya bağlı sayıldıysa da Türkiye bu durumu ancak Lozan Antlaşması görüşmelerinde (24 Temmuz 1339/1923 öğleden sonra) onayladı.¹

Romanya sınırları içinde halkın bütününi Türklerin oluşturduğu tek yerleşim alanı Adakale'di.

1967'de 150 hanesi ve 750 nüfusu vardı.² Halk tütünçülük, kayıkçılık ve Tuna Nehri'nde ki turistik gezi gemi-

¹ Büyük Larousse, Milliyet, 1986, s.80.

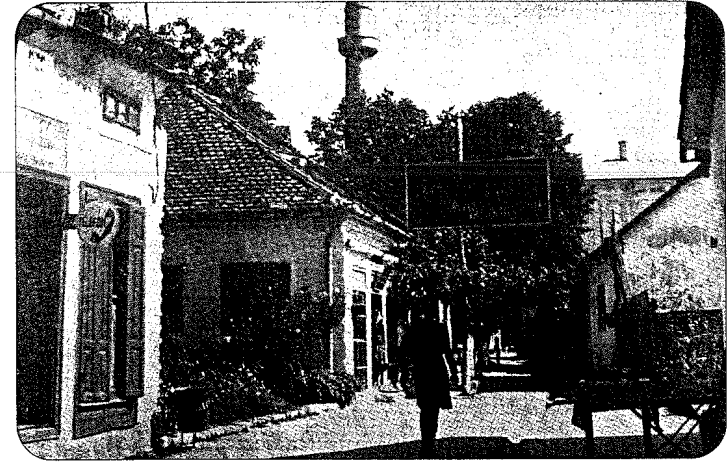
² AnaBritanica, cilt 1. Ana Yayıncılık, 1992, İstanbul, s. 71.

lerinde kalıvecilik yaparak geçiniyordu.

Evler tuğla çatılı, tek katlı kâgır evlerdi; adada tek minareli bir de cami vardı. Türkçe konuşup yazan Adakale halkı, Türk geleneklerini 500 yıl boyunca korumuştur.

Tuna Nehri üzerinde ve Vidin'e çok yakın olan tarihi (Adakale) kasaba, Vidinlilerin yazlık turistik yeri idi. Serbest bir idaresi olan Adakale'den, karşıdaki Orsova kasabasına, Herkules Bad'a geçmek gayet kolay olduğundan, Vidin Türkleri de bu sayede başka bir Batı memleketini yakından tanımak imkânına sahipti.

Belgrad, Peşte ve Temesvar'ın zaptı için önemli bir üs olan bu ada, sırayla Avusturya, Türk, Sırp ve Romenlerin elinde bulunmuştur. Avusturyalıların sıklaştıran saldırılarını önlemek gayesiyle meskün yerlerin etrafında sedler çekildiğinden adaya Adakale adı verilmiştir. Bazı kaynaklara göre Adakale is-

Adakale'nin tek caddesinden genel bir görüntü.

Orsova'ya, Vidin'i ve Demirkapı Boğazı'nda kurulan barajı gösteren bir harita.

mi, Ali Paşa'nın adayı Avusturyalıların elinden geri almaya çalıştığı 1738 yılında ilk defa geçmektedir. Adakale ile ilgili yüz kadar türkî Macar Türkoloğu Ignacz Kunos tarafından derlenmiştir (*Ada-Kalei Török Nepdalik*, Budapeşte 1906). Türkünün, yaşadığımız yüzyılın başlangıcında hâlâ canlı geleneğe yaşamayı, Avusturyalıların yenilgisini haber vermesi, Adakale adının ilk defa bu savaştan sonra (1738) kullanılması ve türkîde geçen Mehmed Paşa'nın ve yine bu savaşta Adakale'yi ele geçiren İvaz Mehmet Paşa'yı hatırlatması açısından önemlidir.

Adakale Türküsü

Uyan padişahı uyan
Uyan da Mevlâya dayan
Yeniçeriler kulan yayan aman
Hey Ada Ada yoluna fedâ
Ada'nın çevresi bağlar
Alt yanında Tuna çağlar
Bu yıl çok analar ağlar
Ada'nın çevresi yapı
Alt yanında Demir Kapı
Bir fitilde atar topu
Üç günde yapıldı sallar
Bu yıl gelir başı hallêr
Nemçe kralı durmuş ağlar
Ada'nın çevresi taşır
Alt yanında otu yaştır
Mehmet Paşa bize baştır
Hey Ada Ada can sına fedâ

* Saray-Bosna Kütüphanesi'ndeki Türkçe Yazmalarda Türküler - Dr. H. Hasan, Kültür ve Turizm Bakanlığı, 1997, Ankara, s.28-29.

UNUTULMAYAN ADAKALE

Kerim Yund

■ Adakale Coğrafyası

Adakale Tuna nehri üzerinde Balkan Transilvanya-Banat dağları arasında Demirkapı Boğazı üzerinde bir adadır. Adakale, Yeniorşova-İrşova olarak da adlandırılır¹.

Halkın tümü Türk olan bu ada, denizden 48 km yükseklikte 1500 m uzunlukta, 2 hektar kadar bir arazi üzerinde kurulmuş, Dobruca ovası ve Silistre vadisi içindeki Orşova kentine 3,5-4 km uzunlukta bir konum içindeki Adakale, Tuna nehrinin tam ortasında ki bu ada bir tabiat harikası olup gemi ile geçenleri hayran bırakacak kadar olağanüstü panoramik bir görünüm vermektedir. Bu güzel adacık 1964 yılında Romanya-Yugoslavya hükümetlerinin Tuna üzerinde ortak yapımına karar verilen "Demirkapı Barajı-Kladova Barajı" ile çevredeki 120 km bir alanın sular altında kalmasına sebep olmuştur. Adakale'de 1967-1968 yıllarına kadar özü ile sözü ile Türk olan 700 civarında bir nüfus yaşamıştır. "Demirkapı-Kladova Barajı" bu nüfusun dağılmasına bir Türk sancağının Tuna suları altında cismen yok olmasına neden olmuştur.

■ II. Adakalede Yaşam

Tuna üzerindeki Demirkapı boğazı ve üzerindeki ada eski bir geçiş yolu olan bu yerin tarihi Romalılara kadar uzanmaktadır. Romalılar bu adayı Cyraunis olarak adlandırmışlardır. İlk olarak Dac'lar sonra sırası ile Vizigot-

lar, Ostrogotlar ve Hunlar tarafından yerleşim alanı olmuştur. Stratejik öneme sahip olan ada 1356 yılında Türkler tarafından ele geçirilip bir kale yaptırılmıştır. Böylece Adakale adı konulmuş olup, Sultan II. Mehmet kaleyi ve çevresini bayındır hale getirmiştir. Kalenin korunması için çalışmıştır. Sultan Mahmut tarafından 1799 yılında yaptırılan cami adanın Türk-Müslüman halkını çok memnun etmiş İmparatorluğa bağlılıklarını pekiştirmiştir. Sultan Abdülhamit döneminde ünlü Hereke halılarının Sultanî motifli bir halı camiye hediye gönderilmiştir. 480 kilo ağırlığındaki bu halı Romanyadaki komünist dönemde hükümetçe bakım yapılacak diye el konmuştur. Aynı dönemde cami kapatılarak Sakalı şerif yok edilmiştir.

Adakale ile Osmanlı İmparatorluğu arasındaki güçlü bağlar tarihin en kargaşa döneminde dahi kopmamış, adanın Türk-Müslüman halkı 1878 Berlin Antlaşması Avusturya-Macaristan İmparatorluğu içinde Romanya-Sırbistan krallığı sınırında olmasına rağmen, Osmanlı İmparatorluğundan ayrılmamış ve hep bir Osmanlı bucağı şeklinde direkt İstanbul'dan idare edilmiştir. 4 Haziran 1920 tarihinde imzalanan Trianon Antlaşması ile Avusturya-Macaristan İmparatorluğundan Romanyanın idaresine verilmişse de Osmanlı İmparatorluğu buna itiraz ederek bu şartları kabul etmemiş, yani Adakale İstanbul bağı kopmamıştır. 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşmasına ka-

dar Adanın kaymakamı, öğretmeni, hakimi tamamen İstanbul hükümetlerince tayin ediliyor. Yönetim Osmanlının idaresince gerçekleşiyordu. Lozandan sonra İsmet İnönü Adakale halkının Yalova civarına yerleştirilmesini çok istemesine rağmen bu gerçekleşmemiştir. Kladova Barajı nedeni ile zorunlu terke uğrayan Adakale halkı 1965'li yıllarda Türkiye'ye gelmeyi istemiş hatta bu konuda ısrarlı çalışmaları olmuşsa da bu maalesef sadece sözde kalmıştır.

Adakale halkı 1960'lı yıllarda 150 haneden oluşmaktadır. Ekonomisi yerel unsurların değerlendirilmesi şeklinde tütüncülük, kayıkçılık, kahvecilik, gülcülük ve dondurmacılık belli başlı geçim kaynaklarını oluşturmaktadır. Adada da sigara ve konfeksiyon olmak üzere iki fabrika bulunmakta idi. Halkın bir kısmı yazın Romanya içlerinde dondurmacılık yaparak geçimini sağlamaktaydı. Ada halkı Tuna üzerindeki vapurlarda kahvecilik yapmakta, Türk lokumu-Türk kahvesi satmakla ünlenmişlerdir. Bu da turistlerin ve gelip geçen yolcular için Türk kahvesinin-Türk lokumunun asırlık bir tanıtım merkezi olmuştur. Adakale'nin bir başka uğrağı da Ada içindeki "Miskin baba Türbesi" olup ziyaretçisi hiç eksik olmayan bu türbenin etrafında sürekli mumlar yanmakta olan bu ziyaretgâh hem turistlerin, hem çevre halkının ilgi noktası olmakta idi.

Adakaleli imam ve öğretmen Ahmet Ali bey tarafından 1937 yılında Ro-

ADAKALE, Tuna nehrinin meşhur Demir-kapı boğazında Romanya'ya bağlı ve bir kaç yıl öncesine kadar yalnız Türklerin oturduğu, 1.500 m. uzunluğunda, 2 hektarlık bir ada idi. Sık ağaçlıklar arasında, tek katlı kâgir evleri, III. Selim devrine âit bir câmi ve Miskin Baba ziyâretgâhı ile dikkati çekerdi. Osmanlılar nehrin bu bölgesindeki stratejik noktaları XV. asırda ele geçirmişlerse de, adanın ismi, ilk defa, 1691 'de 400 kişiyle zaptı dolayısıyla „Sans adası“ olarak geçer. Ada, 1716 'da, Çerkes Mehmed Paşa tarafından müstahkem hâle getirilmiştir. Bir ara, Avusturyalılar eline geçmişse de, 1738 'de serdar Ali Paşa tarafından geri alınmış ve „Ada-Kalesi“ adı ilk defa bu vesile ile zikredilmiştir. Sadrâzam Koca Yusuf Paşa'nın Laudon ordusuna karşı, 1788 'de giriştiği sefer sırasında ada, bir askeri üs olarak kullanılmıştır. Sırp isyânı sırasında burası imparatorluğun mühim dayanak noktalarından biri olmuştur. 1867 'den sonra, Sırbistan kalelerinin terkine rağmen; ada üzerindeki Türk hâkimiyeti devam etmiş, Berlin Kongresi sırasında bahsi geçmediğinden, tecrit edilmiş durumda kalan ada İstanbul 'dan tâyin edilen bir nâhiye müdürü tarafından idâre edilmiştir. Adakale halkı, 1908 'de ikinci seçmenlerini İstanbul 'a göndererek mebus seçimine katılmışlardır. 1920 Trianon antlaşmasıyla Romanya'ya bırakılan ada üzerindeki Türk hâkimiyeti, ancak 1923 Lausanne antlaşmasıyla sona ermiştir. Yakın zamana kadar, 150 hâne ve 700 kişilik bir nüfusa sâhip olan Türkler, daha çok kaynakçılık ve el sanatlarıyla geçinirlerken, Tuna üzerinde yapılan büyük baraj dolayısıyla, bir kaç yıl önce başka bir yere nakledilmişlerdir.

Bibliyografya: Silâhdar *Tarih*, (İstanbul, 1928), II, 540; Râşid, *Tarih* (İstanbul, 1153), II, 153; Subhî, *Tarih* (İstanbul, 1198) 131—134; *Sefer-nâme-i serdâr-ı ekrem Yusuf paşa*, üniv. kütüp. Ty nr. 9644, 52^a; Cevdet, *Tarih*, III, V, VII, IX—XI, tür. yer. I. Kúnos, *Ada-Kâletörök Népdalok*, Budapest, 1906, Türk. trc. Necmi Seren, İstanbul, 1946; Mehmet Önder, *Romanya'da sulara gömülecek olan bir Türk kasabası: Adakale, Türk kültürü* (Ankara, 1965), V, 427—433; *EI*². mad. ADAKALE.

آده قلعه، یا آله قلعه، جزیره‌ای کوچک و ترک‌نشین در بستر رود دانوب، در ۴ کیلومتری گذرگاه دمیرقابو (دروازه آهنی). این

Saint-Etienne-Maurice-Bourg-Isboud
c. 193-194, Tahrir (1989)

Adakale (COP)

آدینه

۱۹۴

جزیره به مناسبت نزدیکی به شهر اورسویا اورشوا^۱ که در ساحل دانوب واقع است اکنون به همین نام خوانده می‌شود و متعلق به دولت رومانی است. مساحت آدا قلعه ۲ هکتار و ارتفاع آن از سطح دریا ۴۸ متر است و ۷۰۰ تن جمعیت دارد که در ۱۵ خانوار زندگی می‌کنند و همه مسلمانند (ترک آنسیکلوپدیی، اسلام آنسیکلوپدیی).

MADE YAYINLANMIŞTA
SONRA GELEN DÜNYA

29.09.1989

ترکها در آغاز قرن ۹ ق/۱۵ م به این جزیره آمدند و در آن مستقر شدند. در اواخر همین قرن قلعه‌ای در آنجا بنا نهادند و بدین سان ضمن برقراری امنیت گذرگاه موفق شدند که دو برابر هجوم صربها و سایر بیگانگان از خود دفاع کنند (همانجا). با این همه در قیام صربها بر ضد سلطه عثمانی (۱۲۳۰ ق/۱۸۱۵ م) رجب آغا، نگهبان قلعه اعدام گردید (جودت، ۱۲۹/۹؛ قاموس الاعلام). در پی اعطای خودمختاری به صربستان در سال ۱۲۴۶ ق/۱۸۳۰ م و خروج سربازان ترک از این منطقه، علی‌رغم آنکه رابطه مستقیم آن یا سرزمین عثمانی قطع شده بود، همچنان در حاکمیت آن دولت باقی ماند (اسلام آنسیکلوپدیی). اگرچه به موجب عهدنامه آباستفانوس^۲ (۱۲۹۵ ق/۱۸۷۸ م) تخلیه جزیره پیش‌بینی شده بود، ولی به سبب آن که این جزیره در نقطه مرزی میان امپراتوری اتریش - مجارستان و پادشاهی رومانی قرار داشت، مدتها سر نوشت آن به فراموشی سپرده شد و حاکمیت دولت عثمانی بر آن همچنان ادامه یافت. این جزیره پس از جنگ جهانی اول، طبق مفاد معاهده تریانون^۳ به دولت رومانی واگذار گردید و دولت جمهوری ترکیه نیز در سال ۱۳۴۱ ق/۱۹۲۳، به موجب عهدنامه لوزان آن را به رسمیت شناخت (ترک آنسیکلوپدیی). اهالی آنجا با کشت توتون، قایق‌رانی بر روی دانوب و خدمت به جهانگردانی که از این منطقه بازدید می‌کنند، امرار معاش می‌نمایند. یک مدرسه و یک مسجد نیز در آنجا وجود دارد.

ماخذ: اسلام آنسیکلوپدیی؛ ترک آنسیکلوپدیی؛ جودت، احمد، تاریخ، مطبعه عثمانیه، استانبول، ۱۳۰۹ ق؛ سامی، شمس‌الدین، قاموس الاعلام (ترکی). بخش جغرافیا

THE OTTOMAN CONQUEST OF ADA KALE 1738¹

A. Z. HERTZ

The annals of the eighteenth-century Ottoman state record no victory more brilliant than the recovery of the Fortress of the Gate of Holy-War Belgrade.² Captured by the Habsburgs in 1717, this great citadel at the confluence of the Danube and Sava rivers was returned to the sultan in June 1740 by virtue of the Treaty of Belgrade (September 18, 1739). This settlement restored all of Serbia and Wallachia to Ottoman rule, thereby strengthening and perpetuating Turkish control of the Balkan Peninsula. This dazzling triumph was largely due to a failure of Habsburg military leadership which throughout three campaigns (1737, 1738, 1739) proved itself incapable of directing active and offensive warfare. Equally significant, however, was the marked unity of purpose displayed by the Ottomans. Determined to recapture Belgrade, they moved methodically toward their goal despite their inability to defeat the Austrians in the field and the serious setbacks which they themselves suffered in the course of the entire struggle. Based on a sound strategic conception, each Ottoman campaign continued the work of the preceding year until the land and water routes to Belgrade were securely in Turkish hands. In this way, the fortress was isolated and the Habsburgs were driven to relinquish it in a general peace exceedingly favorable to the Ottomans.

Among the hard tasks faced by the Turks on the road to this great accomplishment, no operation was more difficult and more necessary than the conquest of the Habsburg fortress of New Orsova. Known to the Turks as Ada-i Kebir or Ada Kale,³ this stronghold was located on a narrow island, no more than three hundred meters wide at any point, which curved like a beckoning finger for one and a half kilometers along the middle of the Danube's course just above the rapids called

Charles, Prince Eugène, and Counts Mercy and Wallis.¹⁰ At the same time, barracks, the commandant's house, a hospital, a Franciscan church, and magazines for arms and food supplies were gradually erected as outworks.

"The fortress ... was a parallelogram, every corner of which carried a bastion. It was surrounded by an excellent moat, a covered way, counterscarps, and other works. A chain of mountains protected the place. Furthermore, everywhere toward the west there were casemates, and to the east, guarding both sides of the island, an additional bastion was constructed which was connected with the fortress by means of breastworks."¹¹ As it was assumed that only the broader southern channel was navigable, the rocky slope which formed the Serbian shore was fortified. For a decade after 1728, work progressed on this position, dubbed Fort St. Elisabeth in honor of the wife of Charles VI. This extension of Ada Kale's defenses consisted of two bastions and a tower perched tandem along the steep incline. These brickwork structures were provided with loopholes and embrasures for muskets and artillery, and were interconnected by covered stairways and passages. The high tower protected the two progressively lower bastions, and all three units were guarded by the guns of the fortress on the island.¹² In the year preceding the outbreak of hostilities, the Habsburg defenses above the Iron Gates were further strengthened by the fortification of Brückamt. Officially christened the Caroli (Charles) Redoubt, this emplacement on the Danube's northern shore was more commonly called Brückschanz (bridge bastion). It was, therefore, in this state that Ada Kale faced a new Ottoman-Habsburg struggle.

Well behind the Habsburg frontier established by the 1718 Passarowitz (Požarevac) treaty, Ada Kale remained far from the scene of battle throughout most of the first year of fighting. In this, the campaign of 1737, Charles VI had expected his main army to conquer Ottoman Vidin, thus further guaranteeing that the Turks would be denied the use of the Danube. Thereafter, sufficient time would remain to overrun those portions of Serbia still belonging to the sultan. Simultaneous to the planned blow against Vidin, other Habsburg units

¹⁰ Field Marshal Claudius Florimund Count von Mercy (1666-1734), Governor of the Banat; Field Marshal Count Oliver Wallis (1673-1744), Governor of Habsburg Serbia.

¹¹ F. Grisellini, *Versuch einer politischen und natürlichen Geschichte des Temeswarer Banats in Briefen* (Vienna, 1780), p. 167.

¹² Stoica, *op. cit.*, pp. 168-169; A. Kunike, ed., *Zwei Hundert Vier und Sechzig Donau-Ansichten* (Vienna, 1826), p. 37.

¹ Preparation of this article was funded by a Research Grant from the Canada Council.

² *Kale-i dar-ül-cihad Belgrat*.

³ The 'great island' or 'fortress island'.

Archivum Ottomanicum,

IV. c., s. 95-106, 1972

BELGIUM

(?)

COĞRAFYA

ARMAMENT AND SUPPLY INVENTORY OF OTTOMAN ADA KALE, 1753

A. Z. HERTZ

The document which will be examined here is located in the Topkapı Palace Museum Archives¹ and dates from very late in the reign of Mahmut I (1730-1754). In 1753, the Danube frontier was relatively tranquil. For well over three decades after the Belgrade Treaty (1739), the Habsburg Monarchy was too fully absorbed by European affairs to undertake Balkan adventures, and did not again go to war with Turkey until 1788. Well satisfied with the Belgrade territorial settlement and always aware of the potential hostility of both Russia and Persia, the Ottomans were particularly anxious to avoid conflict with the Habsburg state. The present inventory of armament and supply does, therefore, provide a material profile of Ada Kale in peacetime.

Experience of war had taught both Habsburgs and Ottomans the strategic importance of control of the River Danube. Geography indicated that such control was most effectively obtained at the Iron Gates. Accordingly, both great powers alternated in attempts to fortify and hold the islands immediately upstream, the largest of which is known to

¹ Türk Cumhuriyeti, Kültür Bakanlığı, *Topkapı Sarayı Müzesi Arşiv kılavuzu* 1 Fasikül (İstanbul, 1938), No D 6353/1-2, p. 13. The material in question consists of two rather large sheets of paper, both of which have been folded in four and bear writing on one side only. The first leaf presents an "inventory of supplies", and the second an "inventory of cannon, mortars, cannonballs, bombshells and other supplies". Unfortunately, the note containing the exact measurements of these two documents has been misplaced, and this information is not provided in the archive guide. The facsimiles presented below are of two kinds, reproductions of each leaf as a whole and reproductions on a somewhat larger scale of each specific portion of the text. Plates I and II which reproduce the two separate sheets in their entirety have been linearly divided, and each subdivision thus created has been marked with a Roman numeral which refers to a subsequent plate bearing an enlargement of that same portion of the text. Altogether, plates III-XVII present enlargements of the complete text. For the reader's convenience, each individual line of these enlargements has been provided with a set of Arabic numbers which corresponds to the numbers employed in the transliteration and translation, as well as the topical classification, all presented below.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Önder Mehmet, *Adakale*, ein türkisches Städtchen in Rumänien, das in den Fluten versinken wird, dans *CT*, III/1, 1966, pp. 52-59.

23 OCAK 1997

Reychman Jan., *Ada Kale — Turecka wyspa na Dunaju* (Ada Kaleh — île turque sur le Danube), dans *Przegląd Orientalistyczny*, 4/40, 1961, pp. 493-495 et 1 photo.

Coup d'œil sur l'histoire de l'île et la situation actuelle. Signale la bibliographie essentielle.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

23 OCAK 1997

Cordun Val, *Les saints thaumaturges d'Ada Kaleh*, dans *Turcica*, III, 1971, pp. 100-116.
À lire avec esprit critique.

05 KASIM 1996

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Cordun Val, *Bektasismul in Ada-Kaleh. Miskin Baba — "Sfintul murdar"* (Le bektachisme à Ada-Kaleh. Miskin Baba "Le saint sale"), Craïova, 1967.

05 KASIM 1996

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

23 OCAK 1997

Ahmet Ali, *Monografia insulei Ada-Kaleh* (La monographie de l'île d'Ada-Kaleh), Craïova, 1934.

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

ADA KALE

HERTZ, A.Z. Ada Kale: the key to the Danube (1688-1690). *Arch. ott.* 3(1971), pp. 170-184.

Ada Kale: Tuna'nın anahtarı
(1688-90)

4702 REYCHMAN, J. Ada Kale—turecka wyspa na Dunaju. (Ada Kaleh, île turque sur le Danube.) *Przegl. or.* 40 (1961), pp. 493-495.

Adakale

MADDE YAYIMLANDIKTAN
SONRA GELEN DOKÜMAN

Giannini Amedeo, *La questione di Ada-Kale*, dans *OM*, 2, 1922-23, pp. 697-699.

23 OCAK 1997

ADAKALE

Mustafa Muhsin

Hayat-ı Akvâm-ı İslamiyye: Ada Kalede.

S. Resâd, VIII, sy. 204ss. 428-431.